

Uloga žena u književnosti razdoblja Heian

Lovrek, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:982451>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski Fakultet

EMA LOVREK

ULOGA ŽENA U KNJIŽEVNOSTI RAZDOBLJA HEIAN

Završni rad

Pula, lipanj 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

EMA LOVREK

ULOGA ŽENA U KNJIŽEVNOSTI RAZDOBLJA HEIAN
Završni rad

JMBAG: 0303090065, redoviti student

Studijski smjer: Japanski jezik i kultura

Predmet: Uvod u japansku povijest i kulturu 1

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: japanologija

Mentor:izr. prof. dr. Nataša Visočnik Gerželj

Pula, lipanj 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Ema Lovrek, kandidat za prvostupnika japanskog jezika i kulture ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

__Ema Lovrek__

U Puli, __5. srpnja, 2022. godine__

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ Ema Lovrek _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom ____ *Uloga žena u književnosti razdoblja Heian* ____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, ____5. srpnja, 2022. godine____ (datum)

Potpis
____Ema Lovrek____

SADRŽAJ

UVOD	1
1. RAZDOBLJE HEIAN	3
1.1. VLAST.....	3
1.2. STANOVNIŠTVO I BRAK.....	4
1.3. DVOR I ARISTOKRACIJA.....	5
1.3.1. POLOŽAJ ŽENA NA DVORU.....	7
2. KNJIŽEVNOST U RAZDOBLJU HEIAN	8
2.1. ODBACIVANJE KINESKIH UTJECAJA I NASTANAK JAPANSKOG PISMA.....	9
2.2. KNJIŽEVNE VRSTE.....	10
3. NAJUTJECAJNIJA AUTORICA RAZDOBLJA HEIAN – MURASAKI SHIKIBU 11	
3.1. <i>GENJI MONOGATARI</i>	12
3.2. <i>MURASAKI SHIKIBU NIKKI</i>	14
4. MICHITSUNINA MAJKA – KAGERO NIKKI	16
5. SEI SHONAGON – MAKURA NO SOSHI	16
6. VAŽNOST SPISATELJICA NAKON RAZDOBLJA HEIAN	17
ZAKLJUČAK	19
LITERAURA	22

UVOD

Razdoblje Heian (平安時代) trajalo je od 794. godine do 1185. Započelo je selidbom u novu prijestolnicu, Heian, koji se nalazi na području današnjeg Kyota. U prvom djelu razdoblja vladao je car, no ubrzo je vlast preuzela aristokracija koja je vladala u ime careva koji zapravo više nisu bili utjecajni. Jedna od najsnažnijih aristokratskih obitelji bila je klan Fujiwara (藤原氏). Budući da je postajala situacija u kojoj je na dvoru živjelo veći broj aristokratskih obitelji nego u prijašnjim razdobljima, dvorski život postao je izrazito raskošan te se dogodio procvat umjetnosti i kulture.

Na japansku kulturu je, do razdoblja Heian, snažan utjecaj imala Kina. Međutim, upravo u aristokratskim krugovima počela se stvarati originalna japanska kultura. Aristokrati su provodili svoje vrijeme u potpunosti odvojeni od ostatka naroda te su popunjavali svoje vrijeme ceremonijama i ritualima. Sama svakodnevnica bila je određena strogim pravilima te su veliku pažnju posvećivali statusu i načinu ponašanja. Aristokracija je zaslužna za bujanje u raznim granama umjetnosti, posebice književnosti što se može vidjeti po nastanku novih vrsta koje su karakteristične za Japan.

Među aristokracijom koja je bila toliko utjecajna na književnost, svoj utisak ostavilo je nekoliko književnica. Upravo je cilj ovog rada prikazati ulogu spisateljica na književnost u razdoblju Heian, točnije kakav je bio njihov doprinos. U radu će se prvo opisati društvene okolnosti ovog razdoblja pa i sam položaj žena na dvoru. Nakon toga će biti prikazani književni trendovi razdoblja Heian te novonastale književne vrste. Slijedi dio o nastanku japanskog pisma hiragane koje je bilo važno sredstvo tadašnjim spisateljicama. Bit će navedene neke Heian književnice i njihova djela, no na primjeru djela najutjecajnije autorice razdoblja Heian, Murasaki Shikibu (紫式部), bit će prikazana važnost spisateljica za književnost i prikaz tog povijesnog razdoblja općenito. Također će biti prikazane teme samih djela i kakvu su uloga imale u prikazu društva u razdoblju Heian. Na samom kraju bit će prikazano stanje i utjecaj koji su Heian književnice imale na kasnija razdoblja.

Za analizu odabrane teme korištena je relevantna znanstvena literatura čija je tematika kultura i literatura razdoblja Heian te utjecajne spisateljice. Izlaganje rezultata i analiza znanstvene literature temelji se na iščitavanju spomenutog. O položaju žena

i utjecajnim Heian autoricama u svojim člancima detaljno govore autori Christopher Kern (2018.), Marilyn Jeanne Miller (1987.), Aileen Gatten (1986.) i Unita Sachidanand (1994.).

1. RAZDOBLJE HEIAN

Razdoblje Heian započinje 794. godine preseljenjem prijestolnice u novi grad, Heian. Odluku je donio car Kammu koji je bio nesretan dotadašnjom prijestolnicom u Nari. Ne može se sa sigurnošću reći zašto je to učinio, no može se pretpostaviti da se osjećao ugroženim u Nari zbog rastućeg broja budističkih hramova. Moguće je također da je jedan od razloga bio velik broj prirodnih katastrofa u njegovo vrijeme zbog kojeg je Nara počeo smatrati kao mjestom nesreće. Nakon nekoliko godina neodlučnosti, nova je prijestolnica izgrađena 794. godine u Heianu, tj. današnjem Kyotu. Kao i prijašnja prijestolnica Nara, izgrađen je po kineskim uzorima no, za razliku od Nare, ostao je službeni glavni grad nekoliko stotina godina. (Henshall, 2004: 27)

Prelazak u Heian bio je oboje nastavak i završetak više od stoljeća homogenog povijesnog razvoja. U tom kontekstu je primjeren simbol za vladavinu cara Kammua. Car Kammu bio je posljednji snažni monarh koji je imao mogućnost graditi prijestolnice te mobilizirati bogatstvo cijele zemlje i vojnu moć u nacionalne svrhe. Nakon njega, političku moć su postojano i ubrzano dobivale osobe koje su do tada držale podređene dvorske položaje. Kada se vladavina Kammuova unuka, cara Nimmyoa privela kraju, klan Fujiwara bio je na putu potpune dominacije cara i njegovih statutarnih vlasti. (Shively i McCullough, 1999: 25)

1.1. VLAST

Institucije carske države formalno nisu bile mijenjane, ali vlast nije uvijek bila direktno u carevim rukama. Prva veća promjena došla je s jačanjem vlasti aristokratske obitelji Fujiwara. U razdobljima Nara i ranom Heianu, članovi obitelji Fujiwara zauzimali su visoke birokratske pozicije te su bili istaknuti savjetnici prijestolju. Nakon 850. godine stekli su gotovo potpunu kontrolu nad dvorom tako što su godinama stvarali bliske bračne veze s carskom obitelji. Ovom tehnikom stvaranja obiteljskih veza ostvarili su veliku političku moć. Nakon nekog vremena je postalo uobičajeno da se carski prinčevi žene damama iz obitelji Fujiwara. U situacijama kada bi car prerano preminuo ili abdicirao, a trebao ga je naslijediti maloljetni sin, često se događalo da bi otac djetetove majke, tj. djed iz obitelji Fujiwara, postao regentom i direktno imao

carske ovlasti. Ovakva politika se još lakše provodila zato što je bilo uobičajeno za visoke činovnike da imaju nekoliko žena. Uz to, nije postojao jasan zakon kojim bi bilo određeno da najstariji sin automatski nasljeđuje prijestolje. Na taj način se obitelj Fujiwara održala na vlasti dva stoljeća. (Mason i Caiger, 1997: 70, 71)

1.2. STANOVNIŠTVO I BRAK

Heian se može nazvati prvim uspješnim gradom u Japanu, ne samo zato što je opstao i napredovao, nego zato što se po prvi puta u japanskoj povijesti može primijetiti distinktivna razlika između urbanog života i civilizacije. Budući da postoje mnogi pisani izvori o životu u razdoblju Heian, makar se oni uglavnom bave dvorom i aristokracijom, može se prepoznati sve urbanije društvo. Urbanost društva se najlakše može primijetiti po raznolikosti stanovništva. Procjenjuje se da je u Heianu živjelo oko 100 000 stanovnika što ga je u to doba činilo jednim od najmnogoljudnijih gradova na svijetu. (Shively i McCullough, 1999: 121-123)

Nickerson (1993: 430) navodi kako u društvu razdoblja Heian možemo primijetiti rijetko viđen oblik sklapanja brakova koji kombinira patrilinearno podrijetlo s matrilokalnošću što podrazumijeva da bračni par preseli u ženinu kuću, često kuću njezinih roditelja. Okolnosti su bile takve da je nasljedstvo bilo patrilinearno što se najjasnije pokazuje nasljeđivanjem prezimena, dok je bračno prebivalište bilo matrilokalno, duolokalno gdje supružnici žive odvojeno te muž posjećuje ženu, ili neolokalno gdje supružnici žive u novoj, zasebnoj kući. S izuzetkom brakova s carevima, nikada se nije događalo da nakon sklapanja braka supružnici žive sa suprugovom obitelji, tj. virilokalan brak. Štoviše, ako je brak bio neolokalan, ženina obitelj je osiguravala kuću. Ako je brak bio matrilokalan, često se događalo da ženini roditelji ubrzo nakon sklapanja braka presele u novi dom. (Nickerson, 1993: 432) Budući da bračno prebivalište pretežito ovisi o ženi i njezinoj obitelji, posebno se skreće pozornost na društveni i ekonomski položaj supruge. Zbog prirode ovakvog sustava, status glavne žene unutar obitelji bio je uzdignut na razinu podjednaku suprugu. Dijelom je za to zaslužan izrazito pozitivan psihološki položaj glavne žene u braku. Umjesto preseljenja u nepoznatu kuću među strane ljude, ostajala je živjeti u

obiteljskom domu. Brak za nju nije označavao radikalnu promjenu te je i dalje bila okružena obitelji i vjernim slugama. (Shively i McCullough, 1999: 140, 141)

McCullough (1967: 104, 105) definira brak razdoblja Heian trima uvjetima. Prvi uvjet je da se radi o odnosu muškarca i žene koji traje duže vrijeme i rezultirao je djecom. Drugi uvjet je da je njihov odnos prepoznat u društvu kao prihvatljiv način ponašanja. Posljednji, treći uvjet podrazumijeva priznavanje obiteljskih odgovornosti oba supružnika. Upravo književna djela razdoblja Heian po prvi puta daju jasan prikaz bračne procedure među aristokratima. Prvi detaljni prikaz takvog matrilokalnog braka pojavljuje se u životopisnom djelu *Kagero Nikki* (蜻蛉日記) autorice koja nam je poznata samo kao Michitsunina majka (藤原道綱母). (McCullough, 1967: 107)

Zbog matrilokalnih brakova odnosi među aristokratskim društvom bili su poprilično usmjereni na žene. Karakteristike takvog društva imale su utjecaj na povijest i civilizaciju razdoblja Heian kroz kontrolu maloljetnih careva od strane njihovih rođaka s majčine strane što jasno možemo primijetiti na primjeru regenstva obitelji Fujiwara. Takve okolnosti priznavanja ženske vrijednosti također su izrazito pridonijele procvatu ženske književnosti. (Shively i McCullough, 1999: 140)

1.3. DVOR I ARISTOKRACIJA

Najpoznatiji dio ovog velikog dvorskog stanovništva bila je politička elita, tj. carski klan i dvorsko plemstvo. Iako je plemstvo imalo veliku moć, car je i dalje bio važna figura pred narodom te je neupitno stajao na vrhu društvene i političke strukture. Premda u trenutcima nije imao direktne ovlasti, sve vladine radnje zahtijevale su njegovo direktno, osobno odobrenje ili u slučaju da je car maloljetan, odobrenje regenta. Jedna od glavnih uloga cara bilo je predsjedavanje glavnih rituala i ceremonija koje su bile ključni dio života aristokrata. (Shively i McCullough, 1999: 123)

Prihodi aristokratskih obitelji gotovo u potpunosti dolazili su od države ili od poljoprivrednih zemljišta koje sam plemić najvjerojatnije nikada nije vidio. Plemići su stjecali svoj status i dužnost nasljedstvom preko oca te budući da je status ostajao nepromjenjiv gdje god otišli, njihovo mjesto prebivališta često je bilo nepovezano s obiteljskim domom. (Shively i McCullough, 1999: 134, 135)

Heian, kao glavni grad, bio je izrazito ceremonijalan i ritualan grad. U tolikoj mjeri da su ceremonije i rituali bili primarna briga vlade i aristokracije. Tijekom regenstva obitelji Fujiwara, na ceremonije i rituale trošilo se više vremena i bogatstva nego na bilo koji drugi oblik javne ili društvene aktivnosti na dvoru. Za ceremonije su postojale detaljne upute za ponašanje sudionika te su u 10. stoljeću nastale čak i ritualno-ceremonijalne škole. Toliki naglasak na rituale i ceremonije u razdoblju Heian bilo je glavno sredstvo kojim je vlada kontrolirano regulirala društvo, tj. aristokraciju. (Shively i McCullough, 1999: 180, 181)

Karakteristično za japanski dvor u razdoblju Heian bila je aristokracija, kao mala i izolirana zajednica naspram ostatka stanovništva Japana, koja je razvila vlastitu kulturu s naglaskom na poštovanje književnosti, kaligrafije i glazbe, sklonosti emocionalizmu i općenito osjetljivosti na ljepotu i ukus. Potaknuto ovakvim trendovima, u ovom razdoblju japanska vlast odbacila je Kinu kao jedini uzor umjetnosti te je pokrenuto stvaranje originalno japanske civilizacije. (Shively i McCullough, 1999: 390)

Jedan od najuočljivijih aspekata aristokratske kulture bila je preokupacija ljepotom koja je utjecala na stavove prema prirodi, standarde prosuđivanja umjetnosti i individualaca te općenito na norme ponašanja u društvu. Također je snažno utjecalo na obični život, ne samo umjetnost, rituale i ceremonije, što se moglo vidjeti po privatnim smještajima, odjeći i prehrambenim običajima među aristokratima. (Shively i McCullough, 1999: 390) O ukusu i standardima ljepote Heian aristokracije može se saznati iz obilja književnih primjera poput kronika, dnevnika, romansi i pjesama. Najvažnijim primjerom može se smatrati *Genji Monogatari* (源氏物語), fiktivnom djelu koji je temeljen na životnom iskustvu autorice Murasaki Shikibu. Ovo djelo jedno je od najdetaljnijih prikaza dvorskog društva razdoblja Heian. Podrazumijeva se da se takvo i slična djela ne uzimaju kao realni prikazi događanja na dvoru jer su oni primarno književna djela. No, usprkos svemu književna djela koja se bave dvorom i aristokracijom daju vjerodostojnu sliku plemstva vođenog emocijama. (Sansom, 1990: 179)

1.3.1. POLOŽAJ ŽENA NA DVORU

Supruga cara, kao i ostale supruge razdoblja Heian, nakon sklapanja braka ostajale su članice svog originalnog klana, tj. nisu bile asimilirane u klan svog supruga. Međutim, čak i ako nije bila carskog podrijetla, njezin status postajao je jednak muževom te ostajao takvim i u slučaju smrti muža. Car je zakonski mogao imati deset supruga među kojima je postojala posebna hijerarhija, a najviši status koji je njegova supruga mogla ostvariti bio je status carice. Žene koje su bile situirane niže na hijerarhijskoj ljestvici bile su uglavnom članice klanova dvorske aristokracije te su dobile službeničke nazive poput *nyogo* (女御), tj. ženske pomoćnice. (Shively i McCullough, 1999: 127)

Supruge aristokrata uživale su u određenim pravima koja su pridonosila razini njezine društvene i ekonomske samostalnosti. Imale su pravo razvoda te su u slučaju razvoda ili smrti supruga imale pravo zadržati djecu. Opća priroda društva razdoblja Heian pružala je aristokratkinjama povoljne uvjete za rast i razvoj talenata. Društvo je postalo urbano, općenito miroljubivo te izrazito sklono estetskim, književnim i učenim težnjama. Ovakvi uvjeti bili su daleko više obećavajući za žene nego, na primjer, feudalno društvo koje pridaje vrijednost ratu. Premda je jasno da su aristokratkinje u razdoblju Heian uživale relativno visok položaj u društvu, važno je naglasiti da je njihov položaj ostao u potpunosti inferioran u odnosu na muške aristokrate. U razdoblju Heian nijedna žena nije zauzimala vodeće položaje u društvu poput vođa klanova, ministrica u vladi ili vladajuće carice. Takav položaj žena je dobro ilustriran imenima koja su potjecala iz uloge žene u društvu kao majke, kćeri ili supruge. Dobar takav primjer je već spomenuta autorica životopisnog djela *Kagero Nikki* koja se potpisuje i oslovljava kao Michitsunina majka. (Shively i McCullough, 1999: 142)

Aristokratkinje su često prikazivane odjevene u nekoliko slojeva odjeće što implicira da su vodile primarno stacionarne živote, ali unatoč tome iz njihovih dnevnika može se uočiti da su nerijetko odlazile na putovanja u hramove izvan glavnog grada. Na takva fizička putovanja, koja su prvenstveno bila namijenjena za muškarce, Heian dame odlazile su nakon odgovarajućeg rituala. (Ambros, 1997: 301) Iako se na putovanja u hramove odlazilo tijekom cijele godine, aristokratkinje bi najčešće putovale u proljeće ili jesen budući da su to godišnja doba koja su najpovoljnija za putovanja. Štoviše, putnica je bila u mogućnosti uživati u pogledima proljetnog cvjetanja ili

jesenskog lišća tijekom putovanja. Uz to, vjerojatno je da se vjerovalo da su hramovi okruženi cvijećem ili jesenskim lišćem bili svetijim zato što su podsjećali na raj. Prije nego što bi krenula na put, putnica bi odradila ritualnu apstinenciju koja podrazumijeva posebnu prehranu bez ribe i mesa što bi održavala i tijekom samog putovanja. Cilj apstinencije bio je postati ritualno čist, stanje koje je trebalo održati tijekom boravka u hramu. Sama putovanja za Heian aristokratkinje bila su zamorna zato što su većinu života provodile u udobnosti vlastitog doma. Nadalje, ceste nisu bile posve sigurne te, u skladu s Heian načinom razmišljanja, bile su uvjetovane da putuju u stilu. Iz tog razloga, aristokratkinje nikada nisu putovale sasvim same nego uz pratnju nekoliko pomoćnika. (Ambros, 1997: 305-308)

2. KNJIŽEVNOST U RAZDOBLJU HEIAN

Književnost je bila shvaćana vrlo ozbiljno u razdoblju Heian. Takav stav razvio se na početku razdoblja dok su carevi, zainteresirani za književnost, imali većeg utjecaja na državu. U početku razdoblja, oni koji su bili zainteresirani za književnost morali su dobro vladati kineskim jezikom i u manjoj mjeri poznavati budizam zato što je japanska kultura još uvijek bila izrazito podložna kineskoj kulturi. Na taj način književnost i učenje te administrativni poslovi pa čak i privatni događaji postali su usko povezani. Kineski budistički tekstovi u isto vrijeme bili su priručnici za dobro vladanje, a njihovo poznavanje vodilo je službenom napredovanju. Zbog ograničene pismenosti naroda, pisanje je pripadalo višoj klasi, tj. muškarcima iz aristokratskih obitelji i svećenicima. Međutim, situacija se radikalno promijenila oko 900. godine s razvojem fonetskog sustava koji je omogućio lako pisanje japanskog jezika. Izum fonetskog sustava osigurao je jednostavnije pisanje spisateljicama budući da nije bila česta pojava da žena poznaje kinesko pismo. (Mason i Caiger, 1997: 81, 82)

Mason i Caiger (1997: 82) kažu da se Heian književnost kao cjelina, može podijeliti na dva glavna toka. Prvi se sastoji od spisa na kineskom jeziku i pismu koje se povezuje s muškarcima. S druge strane, postoji niz djela napisanih na japanskom jeziku koristeći japansko fonetsko pismo koje se uvelike povezuje sa ženama. Također je bitno navesti da djela napisana japanskim jezikom posjeduju veću književnu vrijednost. Zašto su se muškarci pretežito koristili kineskim pismom, a žene japanskim,

može se objasniti razlikama u zanimanju te njihovim svakodnevicama. Muškarci su radili na službeničkim pozicijama gdje se koristio kineski jezik, dok je ženama bilo praktičnije pisati na japanskom budući da su svoje vrijeme provodile u domovima gdje se i pričalo japanskim jezikom. (Maison i Caiger, 1997: 82)

2.1. ODBACIVANJE KINESKIH UTJECAJA I NASTANAK JAPANSKOG PISMA

Tijekom razdoblja Heian dogodila se određena reakcija protiv kineskih ideja i metoda u administrativnim poslovima. Promjena se nije dogodila naglo, nego prirodnim, postepenim tokom dok je osjećaj neovisnosti rastao. Uz to, Japanci su se htjeli osloboditi kineskih utjecaja u pitanjima učenja i ukusa zato što se počela razvijati njihova vlastita kultura kombinacijom domaćih i stranih elemenata. Najbolji prikaz ovog procesa može se vidjeti u književnosti. Kineska učenja ostala su važna za budističke spise, ali u književnosti pretežito se koristi japanskim jezikom. Budući da je japanske glasove bilo izrazito nezgrapno zapisivati kineskim znakovima, Japanci su razvili jednostavno, fonetsko pismo poznato kao *hiragana* (平仮名). *Hiragana* je omogućila razumljivo, ali i dalje estetski zadovoljavajuće zapisivanja japanskog jezika. Priče, pjesme i intimna pisma masovno su se pisala japanskim jezikom i pismom u stilu koji je bio sličan razgovornom jeziku što je upravo omogućilo brz razvoj ženske književnosti. (Sansom, 1990: 129-132)

Sansom (1990: 132) ukazuje da je zanimljivo primijetiti da je japanski prozni stil došao do razine klasične zrelosti oko 1000. godine kada je književnica Murasaki Shikibu napisala svoje najpoznatije djelo *Genji monogatari*. Stil je zapravo bio uglađeni oblik suvremenog govora u kojem su riječi kineskog podrijetla bile prilagođene japanskom jeziku. Međutim, takav govor nije bio primjeren za službene poslove te se kineski jezik nastavio koristiti u službenim novinama, zakonima i propisima te u djelima koja su se bavila vjerskim ili filozofskim temama. Tako se japanski jezik borio s kineskim, a kao dokaz uspješne borbe može biti snažna reakcija protiv kineskih učenja i pretenzija. Upravo je kroz umjetničku, žensku književnost japanski jezik mogao dokazati svoju kvalitetu. (Sansom, 1990: 132)

2.2. KNJIŽEVNE VRSTE

U poeziji, kao i u drugim aspektima dvorskog života, u početku razdoblja Heian izravno se oponašalo kineske uzore. Skladanje kineskih pjesama bio je sastavni dio ceremonija na dvoru. U to vrijeme japanska poezija gotovo nije postojala u javnom životu. No izvan službenih događanja, zaštićena običajem i željom žena da sudjeluju u književnosti, japanska pjesma *waka* (和歌) preživjela je ovo doba koristeći se najčešće u polušaljivim, romantičnim pismima. Međutim, s razvojem japanskog pisma *hiragane*, *waka* je postala glavni instrument neobaveznog društvenog odnosa gdje je funkcionirala kao glavni element u pozivnicama, zahvalama ili duhovitoj reakciji u neugodnim situacijama. *Tanka* (短歌), kratka pjesma sastavljena od 31 sloga, bila je najčešći oblik *wake*. Ponovna popularnost *wake* povezivala se s općim oživljavanjem tradicionalnih interesa i vrijednosti te usavršavanje japanskog pisma. (Shively i McCullough, 1999: 431, 432) Iako je u ovom razdoblju djelovala *waka* pjesnikinja poznata po svojoj ljepoti, Ono no Komachi (小野小町), Heian književnice više su dolazile do izražaja u proznim vrstama. (Mason i Caiger, 1997: 84)

Značajne prozne vrste koje su nastale i postale popularne u razdoblju Heian bili su književni dnevници (*nikki bungaku*, 日記文学) i priče (*monogatari*, 物語). Što se tiče *monogatarija*, ovisno o temi, postojalo je više podvrsta. Na primjer, *Ise monogatari* (伊勢物語) najstarije je djelo koje spada u podvrstu *uta monogatari* (歌物語) što podrazumijeva nekoliko *waka* pjesama i popratne prozne odlomke. Iako se za ovo djelo smatra da ga je sastavio muškarac, sa sigurnošću se može pretpostaviti da je najpoznatije djelo tog razdoblja *Genji monogatari* autorice Murasaki Shikibu. *Genji monogatari* spada u podvrstu *tsukuri monogatari* (作り物語) u kojem se bavilo ljubavnim temama. Za *tsukuri monogatari* uobičajeno je bilo da su puno duži od ostalih vrsta što ih je činilo savršenim štivom za aristokratkinje koje su imale slobodnog vremena napretek. Sama spisateljica Sei Shonagon (清少納言) navodila ih je kao jedan od najboljih lijekova protiv dosade. Žensko pokroviteljstvo na dvoru bilo je zaslužno za priznavanje *Ise monogatarija* kao klasika te je omogućilo nastanak jednog od najvećih svjetskih psiholoških romana, već spomenutog *Genji monogatarija* autorice Murasaki Shikibu. (Shively i McCullough, 1999: 441-444)

Osim *monogatarija*, druga značajna prozna vrsta bila je *nikki bungaku* čiji su najraniji oblici bili pisani kineskim jezikom i pismom u službeničke svrhe na dvoru. Kasnije se pisanje takvih dnevnika proširilo svakodnevicom te su teme postale raznovrsne poput zapisima o putovanjima, o svakodnevnom životu u obitelji ili razmjeni pjesama. Prvi takav dnevnik zapisan razgovornim japanskim jezikom i pismom bio je *Tosa nikki* (土佐日記) autora Ki no Tsurayukija (紀貫之). Međutim, zlatno doba *nikki bungaku* nastupilo je s pisanjem *Kagero nikkija* spisateljice koja se potpisuje samo kao Michitsunina majka. Ova dva dnevnika zaslužna su za nagli procvat i popularnost dnevničke književnosti. Jedno od postignuća zlatnog doba bilo je djelo već spomenute autorice, Murasaki Shikibu, *Murasaki Shikibu nikki* (紫式部日記). Dnevnici, koje su pretežito pisale aristokratkinje, u velikoj mjeri su se razlikovali tematski, načinu pripovijedanja te je česta pojava da svaki dnevnik ima poseban osobni stil svoje autorice. Jedna od karakterističnih književnih tehnika kojim se autorice često koriste u pisanju dnevnika je upotreba aluzija i poezije za izražavanje unutarnjih emocija likova ili pripovjedača kako bi se zaplet unaprijedio i u isto vrijeme utvrdila motivacija likova. Za ova djela smatra se da sadrže neke od najboljih stihova i proznih tekstova nastalih u razdoblju Heian te se mogu nazivati klasicima. (Miller, 1987: 207-209)

3. NAJUTJECAJNIJA AUTORICA RAZDOBLJA HEIAN – MURASAKI SHIKIBU

Za razliku od zapadne književne kulture, žene u japanskoj književnosti na scenu dolaze vrlo rano. Utjecaj japanskih književnica nije bio ograničen na samu književnost, već je i vidljiv u razvoju lingvistike japanskog jezika. Bitno je napomenuti da je utjecaj imao uzak krug žena na dvoru. Kako je već spomenuto u ovom radu, društvo razdoblja Heian, a pogotovo žene, bilo je pod snažnim utjecajem strogih zakona. Kao na primjer, ograničen pristup obrazovanju, zabranjeno sklapanje brakova između različitih društvenih slojeva te snažan osjećaj dužnosti prema roditeljima. Usprkos strogim zakonima, žene su imale pravo naslijediti i posjedovati zemljište i kuću. Razdoblje Heian jedno je od rijetkih razdoblja i kultura gdje su roditelji protežirali kćeri nad sinovima. Razlog tomu su upravo posebni zakoni o sklapanju brakova tog razdoblja. Utjecaj nisu stjecale isključivo samo udajom već rađanjem nasljednika. Stoga se može

zaključiti da je uloga majke bila izrazito poštovana. Budući da žene nisu imale direktnu vlast, imale su direktan uvid u dvorske poslove i spletke što su prenosile i interpretirale kroz stvaranje književnih djela. Takav rubni položaj u središtu vlasti razlog je značajnosti ženske književnosti. Sve ove informacije poznate su nam upravo iz spomenutih djela od kojih je najistaknutiji *Genji monogatari* autorice Murasaki Shikibu. (Heinrich, 1988: 409)

Kroz povijest se sumnjalo da je žena sposobna napisati toliko djela i pogotovo toliko dugo djelo poput *Genji monogatari* stoga su brojni učenjaci pretpostavljali da je pisanje djela nadzirao njezin otac. Ipak, kroz iščitavanje njezinih dnevnika očigledno je da je ona sama zaslužna za *Genji monogatari*. Uz njezin dnevnik, postoje dokazi vanjskih poveznica i samog književnog stila pisanja. Obitelj autorice bila je posvećena književnosti što se odrazilo na njezinu umjetničku karijeru i, do neke granice, samu prirodu njezinog rada. Odrasla je okružena visoko obrazovanim učenjacima s dobrim znanjem kineskog jezika i japanskih klasika. Budući da u tom razdoblju nije bilo društveno prihvatljivo da žena uči kineski jezik i književnost, Murasaki Shikibu stekla je svoje znanje o klasicima slušajući podučavanja svoga brata. Upravo zato što nije imala osobna predavanja o klasicima, Murasaki Shikibu je podosta svoga vremena provodila čitajući tada popularne *monogatarije*. (Morris, 1951: 5-8)

3.1. GENJI MONOGATARI

U sljedećih nekoliko odlomaka detaljnije je prikazan rad književnice Murasaki Shikibu. Njezino je najpoznatije djelo *Genji monogatari* ili u prijevodu *Priča o Genjiju*. Djelo se smatra jednim od prvih svjetskih romana, a u isto vrijeme i najvećim romanom u japanskoj književnosti općenito. Djelo je staro gotovo tisuću godina i interpretirano je na razne načine od strane bezbroj generacija. Interpretacija ovisi o društvenom položaju i općenitoj društvenoj sceni. Tumačenje *Genji monogatarija* među Heian aristokracijom bilo je ponajviše usmeno stoga nema mnogih zapisa ili dokaza njihovih odnosa prema djelu. U tom razdoblju djelo su čitali i interpretirali većinom aristokrati, učenjaci i pjesnički krugovi. Tim saznanjem dobivamo vrijedan uvid ne samo u djelo kao takvo već i u društvena, kulturna i književna ponašanja zajednice koja je uvrstila djelo u svakodnevni život. U 19. stoljeću način interpretacije doživio je najveću

promjenu zato što je Japan počeo izvoziti svoje proizvode i kulturu zapadnim zemljama. Upravo tada djelo je prvi puta prevedeno na druge jezike. (Kern, 2018: 316-317) Opće je prihvaćeno da je *Genji monogatari* djelo svjetske književnosti koje je visoko cijenjeno i na Zapadu i na Istoku. Ono što je to omogućilo su brojni prijevodi, posebice prijevodi ženskih književnica koje su ujedno bile i prevoditeljice. Teži se prema ženskim prijevodima upravo zato što rad Murasaki Shikibu pripada tradiciji, tzv. ženstvenog ili ženskog stila pisanja. (Henitiuk, 2008: 41,42) Morris (1990: 296) navodi da *Genji monogatari* na Zapadu često analiziraju i interpretiraju kroz psihološke kodove te nagone heroja i narativne strukture.

Iz zapisa u dnevniku Murasaki Shikibu čini se da je djelo bilo poznato i masovno prihvaćeno čak i za vrijeme njezinog života. Djelo su čitali i žene i muškarci na dvoru, kojima je tematika bila vrlo bliska. To su zapravo bili začetci interpretativne zajednice čitatelja, tj. onih koji čitaju primarno za vlastito zadovoljstvo, a ne isključivo u političke ili edukativne svrhe. Iako je *monogatari* kao književna vrsta smatran nižom umjetnošću zbog tadašnjih intenzivnih kineskih utjecaja na književnost i dvor, očito je društvo dovoljno težilo toj vrsti da se oni pišu, prepisuju i čitaju. Prvi službeni zapis učenjačke interpretacije, *Genji shaku* (源氏釈), tj. u prijevodu *Objašnjenje Genjija*, nastaje u kasnom 12. stoljeću za vrijeme vlasti obitelji Fujiwara. U kasnijim analizama djela učenjaci istražuju međusobnu povezanost i utjecaj originalnih pojmova iz kineskih zapisa, najranijeg korištenja japanskog jezika kao takvog i daljnje korištenje i razvitak japanskog jezika u zapisima. (Kern, 2018: 317-320)

Načinom kojim je *Genji monogatari* pisan spisateljica omogućuje i osigurava točnu interpretaciju likova bez obzira na razne kulturološke razlike čitaoca. Jedan od način kojim ovo postiže je učestao način karakterizacije likova, a to su komentari pripovjedača vezani uz ponašanje i/ili izgled likova. S druge strane, autorica koristi zasebne opise i postignuća kao indikator koji umanjuje ili pak naglašava osobnosti likova. Ono što se može zamijetiti u njezinim djelima je poseban ukus i talent u karakterizaciji likova poput vještina krasopisa, tj. japanske kaligrafije, izbor papira koji odgovara godišnjem dobu ili situaciji, stil odijevanja, znanje *waka* poezije i dvorskih antologija, sposobnost smišljanja pjesama na licu mjesta te sviranje bar jednog instrumenta. Za razliku od zapadnjačkih književnih klasika, karakterizacija u *Genji monogatariju* snažno se oslanja na kulturološke i društvene znakove dodijeljene od same autorice. Jedan od tih društvenih znakova bila je priklonjenost analizi rukopisa.

Rukopis i ruka sama se ne opisuju isključivo kao dobri ili loši već se klasificiraju po kategorijama dubine, privlačnosti, snage i sticanja dugoročnih dojmova. Uz sam rukopis, pribor poput papira, kvalitete tinte, boje tinte, teksture i vrste kaligrafije igrali su ulogu u karakterizaciji osobe. Mnoštvo čitatelja bi ovakvu detaljnu karakterizaciju moglo smatrati zamornom jer ne shvaćaju važnost i samu bit tolikog naglašavanja ukusa likova. Neki također smatraju da ti sitni detalji služe samo u svrhu estetike jezika. Međutim, te sitne varijacije nisu slučajne već suptilni načini davanja dubine i obujma likovima čime se Murasaki Shikibu vrlo vješto koristi. Budući da se karakterizacija likova u tolikoj mjeri bazira na estetici, očekuje se pridavanje važnosti samoj fizičkoj ljepoti, ali ona sama je neznatna u kontekstu cjelokupnog dočaravanja lika. Fizička ljepota pada u zaborav u usporedbi s dostignućima, znanjima, vještinama i umijećima likova. Murasaki Shikibu također je pridavala pozornost detaljima pri opisivanju grotesknih i osebnih likova. Koristi se epitetima i simbolima koji su u kontrastu s prije navedenim primjerima. (Gatten, 1986: 30-37)

Šira javnost, pogotovo u Japanu, često se odriče povijesnog značenja *Genji monogatarija* zbog uvažavanja finih, suptilnih detalja elegantnog dvorskog života. S druge strane, čitatelji djela Murasaki Shikibu u 11. stoljeću pa i kasnije, smatrali su da njezino fiktivno djelo ima čvrste temelje u istinitim povijesnim događajima Heian dvora. Murasaki Shikibu nije bila samo nadareni promatrač niti se zanimala samo za ljubavne afere na dvoru. Zapravo se može smatrati kroničarem. Preko *Genji monogatarija*, čitateljima je stvorila i ostavila u nasljedstvo djelo prepuno opisa istinitih situacija i događaja na Heian dvoru prožetih fiktivnim političkim intrigama i turbulentnim odnosima. (Watanabe, 2020: 2)

3.2. MURASAKI SHIKIBU NIKKI

Uz *monogatari* Murasaki Shikibu ostavila je svoj trag pišući, tada također popularni, *nikki*, tj. u doslovnom prijevodu dnevnik. *Murasaki Shikibu Nikki* napisan je početkom 11. stoljeća i sadrži detaljno opisane događaje koji su se zbili na Heian dvoru. U jednom od poglavlja opisuje metež na dvoru koju su uzrokovale dvorske dame koje su se pojavile u aristokratskom društvu noseći krive kombinacije boja. Autorica detaljno opisuje kostime te komentira loš ukus tih dama. Ključno je njezino komentiranje i

zapisivanje reakcija dvora na takve događaje kako bi mi danas kao čitatelji u potpunosti shvatili bit zašto ona toliko naglašava detalje poput krivih boja odjevnih predmeta. (Gatten, 1986: 32) Njezin *nikki* prepun je odlomaka u kojima govori o važnosti i pridavanju pažnje bojama, sve su dvorske dame nosile šminku koja je više naličila temperama, kako bi same sebe podigle na razinu visoke umjetnosti. Zbog toga se dvor često opisivao kao prosvjetljenim i sofisticiranim. Iako sama Murasaki Shikibu ponekad taj raskoš opisuje kao „pijana galama“. U njezinom dnevniku također možemo čitati o detaljnim opisima zaručivanja kroz poeziju kao jednog od primjera bračnih običaja koji su spominjani ranije u ovom radu. (Ury, 1983: 176)

Općenito uz književna djela slikani su horizontalni ilustrirani svitci, zvani *emaki* (絵巻), koji su pratili fabulu djela. *Murasaki Shikibu Nikki Emaki* (紫式部日記絵巻) bili su ponajviše crno-bijeli s opisima koji su pomagali čitateljima u potpunosti razumjeti scenu koja se u djelu opisuje. (Ury, 1983: 177)

Tema koja se proteže kroz sva djela Murasaki Shikibu, a posebice *Murasaki Shikibu Nikki*, je strah od starenja kao što je već navedeno u poglavlju prije. Taj strah od starenja se manifestira kroz nepriklonjenost starijima i služi kao upozorenje mladima na dvoru pa i Murasaki Shikibu samoj. (Ury, 1983: 178) Većina odlomaka iz središta dnevnika daju nam uvid u njezin pristup tadašnjem društvu. Murasaki Shikibu se žali i kritizira svoje prijatelje, ali istovremeno otkriva o svojoj opsjednutosti pripadnošću tom istom društvu kroz te ljude. Murasaki također eksplicitno i u detalje piše o nesposobnosti dvorskih dama, navodi kako su previše sramežljive, čedne i neiskusne u komunikaciji s muškarcima. (Ury, 1983: 188) Neki učenjaci smatraju da sjetan ton dnevnika proizlazi iz njezine empatije prema nesreći drugih. U jednom od najupečatljivijih odlomaka Murasaki Shikibu zamišlja kako je biti *gosechi* (五節), tj. dvorska plesačica koja ulazi u sobu punu visoko pozicioniranih muškaraca. Biti žena na dvoru u to vrijeme podrazumijevalo je konstantan rizik od napada pijanaca, kao najmanju nepriliku uz mogućnost puno gorega. Murasaki ne pokušava sebe prikazati kao savršenu sveobuhvatnu ženu već kao osobu koja je jednostavno živjela svoj život i vjerovala da je dovoljno vrijedan da ga dokumentira. (Ury, 1983: 186, 187)

4. MICHITSUNINA MAJKA – KAGERO NIKKI

Već spomenuta autorica, poznata samo kao Michitsunina majka, napisala je najstariji poznati *nikki* imena *Kagero nikki* 975. godine. Tema koja prožima njezino cijelo djelo jest nezadovoljstvo s bračnim partnerom Fujiwarom Kaneiejom (藤原兼家). (Mason i Caiger, 1997: 88) Kroz dnevnik dobivamo detaljnu sliku njezina položaja u ovom braku te razočaranja koje je rezultat muževog zanemarivanja žene. Ovakve okolnosti nisu bile nepoznanica ženama na Heian dvoru budući da su muškarci, pogotovo oni visokog društvenog položaja, često imali više žena. U dnevniku s autobiografskim elementima autorica je detaljno opisala svoje emocije kroz više godina braka te dobivamo podroban uvid u njezino psihičko stanje. Jedini pozitivan aspekt braka bio je njezin sin Michitsuna za kojeg u dnevniku u više navrata iskazuje brigu i želju za uspjehom. (Mason i Caiger, 1997: 89)

Za veliki interes za ovo djelo zaslužan je upravo autobiografski prikaz spisateljice. Neki kritičari smatraju da je djelo autoričin negativan komentar na Heian sustav brakova. Međutim sama spisateljica u dnevniku navodi kako njezin muž nije kriv nego je ona sama prezahtjevna. (Mason i Caiger, 1997: 89) Iako je *Kagero nikki* specifičan prikaz bračne situacije svoje autorice, vjerno predstavlja položaj žena u braku u razdoblju Heian.

5. SEI SHONAGON – MAKURA NO SOSHI

Autorica djela *Makura no Soshi* (枕草子) tj., *Zapisi pod uzglavljem*, Sei Shonagon bila je dvorska dama za vladavine carice Fujiwara no Teishi (藤原定子) oko 993. godine te je bila svjedok propašću spomenute carice. U svom dnevniku *Makura no soshi* prikazuje događaje svakodnevnog života na Heian dvoru od 967. godine do 1000., do otprilike šest mjeseci prije propasti carice Teishi. U svojim zapisima Sei Shonagon, kroz smisao za humor po kojem je i poznata, predstavlja, često preuveličavajući, svoj život uz caricu. (Kimbrough, 2002: 133)

Iako se djelo *Makura no soshi* danas smatra klasikom, kritičari i učenjaci koji su se njime bavili kroz povijest često su se fokusirali na stil pisanja, a ne sam sadržaj. Premda je djelo napisano u obliku dnevnika, zbog Shonagonine tendencije da preuveličava slavu svoje carice, ne može se čitati kao povijesno točno djelo. Upravo ovakvo iskrivljavanje i preuveličavanje istinitih događaja čini specifičan stil pisanja Sei Shonagon. Unatoč svemu, i u ovom djelu nailazimo na prikaz dvorskog Heian života s dodatkom psihološkog prikaza autorice kroz zapise njenog osobnog mišljenja i komentara na svakodnevne događaje. (Fukumori, 1997: 1-3)

6. VAŽNOST SPISATELJICA NAKON RAZDOBLJA HEIAN

U 12. stoljeću, zbog izmjene snaga među militarističkim klanovima, japanska vlada postupno je postala militaristička te će se takav oblik vladavine zadržati sljedećih 700 godina. U ovakvom državnom uređenju postojali su vazali koji su držali visoke administrativne pozicije čime su kontrolirali dijelove Japana. Ovakav sustav zahtijevao je militarističku kontrolu i zaštitu stoga se razvila klasa boraca tj., samuraja. (Mason i Caiger, 1997: 121-124) Upravo zbog ovakvog uređenja, klase koje su se hijerarhijski nalazile ispod samuraja, što je uključivalo i žene, nisu bile u fokusu stoga ni nema mnogo zapisa o njima. Budući da je naglasak bio na vođenju ratova, općenito tradicionalno muškim poslovima, može se zaključiti da je, u usporedbi s razdobljem Heian, status žena u sljedećih 700 godina pao. (Sansom, 1990: 351)

U 18. stoljeću djelo *Makura no soshi* autorice Sei Shonagon smatralo se uzornim tekstom te se preporučalo čitateljicama. Sredinom istog stoljeća pretvoren je u udžbenik za učenje pisma, krajem stoljeća pretvoren je u priručnik za spolni odgoj, a u prijepisu s početka 19. stoljeća naglašava povezanost između obrazovanosti žena i njihove privlačnosti. U novijim prijepisima Sei Shonagon predstavljena je kao obrazovana, profinjena žena koja nije ograničena tradicionalnim idealima. (Ivanova, 2016: 105, 106)

U razdoblju Meiji, za vrijeme revolucionarne modernizacije u Japanu, postavilo se pitanje „moderne Murasaki“ tj., zašto u ovo moderno doba ne postoji ekvivalent takve velike autorice. Cilj postavljanja ovog pitanja bio je naglasiti važnost prisustva

spisateljica u japanskoj klasičnoj književnosti te njihovoj ulozi u stvaranju moderne japanske književnosti, unatoč njihovom čestom zanemarivanju zbog rada u muško dominantnom području. (Smith, 2017: 102) Smith (2017: 103) također navodi da je Murasakin profinjeni književni stil pisanja imao utjecaj na rad i književni izričaj spisateljica razdoblja Meiji pa i kasnije.

Eto (1964: 433) ukazuje na trend stvaranja književnih djela po uzoru na pisce sa Zapada te zanemarivanju klasične japanske književnosti kod mladih pisaca u razdoblju Meiji. Iako je zapadnjačka literatura masovno stigla u Japan u 20. stoljeću, japansko književno društvo okrenulo se upravo klasičnim djelima razdoblja Heian s ciljem „japaniziranja“ novih stilova sa Zapada. (Shaw, 1935: 297) Kod nekih pisaca može se primijetiti da svoju karijeru započnu stvaranjem po uzoru na Zapad pa i samim prijevodima, no nakon određenog vremenskog perioda odbacuju zapadnjačku kulturu i vraćaju se tradicionalnim japanskim motivima. Primjerice, pisac Tanizaki Jun'ichiro (谷崎潤一郎) okrenuo se literaturi razdoblja Heian pa je tako i preveo *Genji monogatari* na moderni japanski jezik. (Eto, 1964: 436-438)

Na prijelazu iz razdoblja Taisho (1912.-1925.) u razdoblje Showa (1925.-1989.) žene su činile dobar dio radne snage u agrikulturi i industriji te se upravo u ovom vremenskom periodu u Japanu ponovno pojavljuju ženski romanopisci nakon nekoliko stoljeća. Unatoč utjecaju koji su imale na stvaranje tadašnje moderne japanske književnosti, njihovo stvaralaštvo bilo je drugačije oblikom i sadržajem od djela razdoblja Heian. Glavna preinaka bila je psihološko produbljivanje ženskih likova te njihovih položaja u društvu, braku i obitelji. Njihovi ženski likovi nisu bili pasivni promatrači vlastitih života, štoviše bili su samostalni. (Sachidanand, 1994: 35)

Kimi i Yoda (1993: 28) u svojoj feminističkoj reinterpretaciji *Genji monogatarija* navode kako bit priče nije romantična pustolovina glavnog lika Genjija, nego upravo o ženskim likovima koji ga okružuju cijeli život. Čak i ako ovaj argument nije sasvim točan, sa sigurnošću se može reći da je autorica Murasaki Shikibu uspješno prikazala živote različitih tipova žena u društvu gdje su muškarci bili visokog društvenog položaja. (Kimi i Yoda, 1993: 28)

ZAKLJUČAK

Razdoblje Heian bilo je iznimno bitno za razvoj japanske književnosti, posebice ženske književnosti. Takva situacija gdje je ogromni fokus mogao biti na umjetnosti i književnosti omogućila je Heian vlast. Carevi, dok su još imali veliki utjecaj na dvoru na početku razdoblja, poticali su razvoj umjetnosti i književnosti, a kroz godine, s obitelji Fujiwarom na vlasti, ukus dvorskog društva postao je izrazito elegantan te se pridavala pažnja stilu i detaljima u svakodnevnom životu. Bitno je naglasiti da je Heian kulturu, književnost pa tako i umjetnost stvarao uzak krug aristokrata i aristokratkinja koji su svoje vrijeme popunjavali održavanjem ceremonija i rituala prateći stroge propise i pravila.

U društvu razdoblju Heian može se zamijetiti rijedak primjer sklapanja brakova gdje bračni par živi u kući supruge. Žena je iz istog razloga mogla nasljeđivati imovinu i zemljišta. Takav sustav također je stavljao žene u dobar psihološki položaj zato što su provodile bračni život u već poznatoj okolini. Time se može zaključiti da je Heian društvo dosta bile usmjereno na žene što je ujedno i doprinijelo mogućnosti stvaranja ženske književnosti. Samo Heian društvo koje je postalo urbano i bilo općenito miroljubivo, pružilo je aristokratkinjama sve uvjete za rast i razvoj njihovih talenata.

Književnost, u razdoblju Heian, bila je shvaćena izrazito ozbiljno. U početku je postojao snažan kineski utjecaj zbog korištenja kineskog jezika i pisma u službenim poslovima na dvoru. Međutim, ubrzo se stvara potreba za japanskim pismom s ciljem točnijeg zapisa osjećaja i misli književnika i književnica. S nastankom japanskog pisma, razvile su se nove književne vrste poput *monogatarija* i *nikki bungaku*. Književnice su posebno zaslužne za širenje upotrebe japanskog pisma i populariziranje novonastalih književnih vrsta samim time jer im je bilo jednostavnije služiti se japanskim jezikom zbog njihovog položaja u društvu. Zbog prirode njihovog položaja na dvoru koji je često bio izrazito stacionaran, književnice su zauzimale uloge promatrača te su ujedno i teme njihovih djela najčešće bile o događajima na dvoru. Sam dolazak žena na književnu scenu u Japanu se događa natprosječno rano u usporedbi sa Zapadom. U isto vrijeme utjecaj japanskih književnica ne staje na književnom stvaralaštvu već su pridonijele razvoju lingvistike japanskog jezika.

Dok su u *monogatarijima* češće teme bile o romantičnim i političkim intrigama na dvoru, teme *nikki bungaku* bile su prilično raznovrsne, od zapisa s putovanja do opisa svakodnevnog života u obitelji ili na dvoru. Budući da su to bili u jednu ruku i osobni dnevници književnica, razlikovali su se ne samo tematski nego i po načinu pripovijedanja što je ovisilo o stilu književnice.

Uz poznate spisateljice Sei Shonagon i Michitsunina majka, najutjecajnija autorica razdoblja Heian bila je Murasaki Shikibu. Njezina dva najpoznatija djela su *Genji monogatari* i *Murasaki Shikibu Nikki*. Ona sama odrasla je okružena obitelji koja je posebno pridavala pažnju obrazovanju i književnosti. Preko brata stekla je znanje o kineskim klasicima i jeziku, no budući da u Heian društvu nije bilo poželjno da žene uče kineski jezik i pismo, Murasaki Shikibu je svoje vrijeme provodila čitajući *monogatarije*.

Djela *Makura no soshi* i *Kagero nikki* prikazuju život dvorskih dama na Heian dvoru. Uz prikaze svakodnevnih događanja i bračnih problema, oba djela prepuna su autobiografskih elemenata. *Genji monogatari* kao djelo iznimno je utjecajno, svoj je trag ostavilo ne samo na japansku književnost već i na svjetsku. Krasi ga osebujan stil prepun opisa, epiteta i pozornosti na sitne detalje. Daje nam uvid u aristokratsko društvo i ustrojstvo na dvoru razdoblja Heian zbog čega se uz svoju književnu istaknutost tretira kao povijesni zapis. U *Murasaki Shikibu Nikki* još detaljnije možemo čitati o dvorskim događajima te visokom stilu kojem su aristokrati težili. Kroz detaljne opise i Murasakina objašnjenja možemo ostvariti potpuni dojam aristokratskog društva i njihovih propisa.

Nakon razdoblja Heian zbog državnog ustroja i društvenih okolnosti, žene više nisu imale veliku ulogu u književnosti. Situacija se počela mijenjati u razdoblju Meiji kada se istovremeno započeo uvoz zapadne kulture i književnosti. U ovom razdoblju dominirali su pisci, no može se primijetiti utjecaj Heian književnica, pogotovo Murasaki Shikibu. Budući da se naglo uvozilo zapadnu književnost, kako bi ju uspješno preveli japanskom narodu, mnogi pisci posegnuli su klasičnom japanskom književnošću razdoblja Heian te su kombinacijom tradicionalnog i zapadnog postigli unikatni japanski književni jezik. U kasnijim razdobljima Taisho i Showa ponovno se pojavljuju nakon 700 godina spisateljice koje su pisale romane i priče. Može se primijetiti da se kod modernih japanskih književnica i feminističkog pokreta u Japanu ne može pronaći

direktna poveznica sa spisateljicama razdoblja Heian. Međutim, iako možda ne postoji sadržajna ili stilska veza, povezuje ih sama ideja da žene imaju mogućnost imati utjecaj na stvaranje književnosti.

Djela Murasaki Shikibu, Sei Shonagon i drugih književnica razdoblja Heian imala su veliku književnu vrijednost za čitatelje koji su bili njihovi suvremenici pa tako i čitateljima danas. Međutim, uz književnu vrijednost, djela ženske književnosti imaju posebnu povijesnu vrijednost zbog koje danas imamo vrlo jasnu sliku tadašnjeg društva i političkog stanja na dvoru.

LITERAURA

- Ambros, B. (1997). Liminal Journeys: Pilgrimages of Noblewomen in Mid-Heian Japan. *Japanese Journal of Religious Studies*. 24 (3/4), str. 301-345. Preuzeto s: <http://www.jstor.org/stable/30233588> [pristup: 6.7.2022.]
- Eto, J. (1964). An Undercurrent in Modern Japanese Literature. *The Journal of Asian Studies*. 23 (3), str. 433-445. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/2050763> [pristup: 1.9.2022.]
- Fukumori, N. (1997). Sei Shonagon's Makura no soshi: A Re-Visionary History. *The Journal of the Association of Teachers of Japanese*. 31 (1), str. 1-44. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/489680> [pristup: 15.9.2022.]
- Gatten, A. (1986). Weird Ladies: Narrative Strategy in the Genji monogatari. *The Journal of the Association of Teachers of Japanese*. 20 (1), str. 29-48. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/489516> [pristup: 7.7.2022.]
- Heinrich, A.V. (1988). Double Weave: The Fabric of Japanese Women's Writing. *World Literature Today*. 62 (3), str. 408-414. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/40144289> [pristup: 6.7.2022.]
- Henitiuk, V. (2008). Going to Bed with Waley: How Murasaki Shikibu Does and Does Not Become World Literature. *Comparative Literature Studies*. 45 (1), str. 40-61. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/25659632> [pristup: 8.7.2022.]
- Henshall, K.G. (2004). *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*, 2nd edition. 2. izd. New York: Palgrave Macmillan.
- Ivanova, G. (2016). Re-Gendering a Classic: "The Pillow Book" for Early Modern Female Readers, *Japanese Language and Literature*. 50 (1), str. 105-154. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/24891981> [pristup: 15.9.2022.]
- Kern, J.C. (2018). Digesting Genji in the Fifteenth Century. *Japanese Language and Literature*. 52 (2), str. 315-340. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26739681> [pristup: 6.7.2022.]
- Kimbrough, R.K. (2002). Apocryphal Texts and Literary Identity: Sei Shonagon and "The Matsushima Diary". *Monumenta Nipponica*. 57 (2), str. 133-171. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/3096710> [pristup: 15.9.2022.]

- Kimi, K. i Yoda, T. (1993). A Feminist Reinterpretation of "The Tale of Genji": Genji and Murasaki. *U.S.-Japan Women's Journal*. (5), str. 28-51. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/42772059> [pristup: 1.9.2022.]
- Mason, R.H.P. i Caiger, J.G. (1997). *A History of Japan, Revised Edition*. Japan: Tuttle Publishing.
- McCullough, W.H. (1967). Japanese Marriage Institutions in The Heian Period. *Harvard Journal of Asiatic Studies*. 27, str. 103-167. Preuzeto s: <http://www.jstor.org/stable/2718385> [pristup: 4.7.2022.]
- Miller, M.J. (1987). Nikki bungaku: Literary Diaries: Their Tradition and Their Influence on Modern Japanese Fiction. *World Literature Today*. 61 (2), str. 207-210. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/40142997> [pristup: 5.7.2022.]
- Morris, I.I. (1951). *The Style of Murasaki Shikibu, with particular reference to Literary Influences*. Disertacija, London: University of London.
- Morris, M. (1990). The Splendor of Longing in the Tale of Genji. by Norma Field. *The Journal of Asian Studies*. 49 (2), str. 291-304. Preuzeto s: <http://www.jstor.org/stable/2057298> [pristup: 8.7.2022.]
- Nickerson, P. (1993). The Meaning of Matrilocal: Kinship, Property, and Politics in Mid-Heian. *Monumenta Nipponica*. 48 (4), str. 429-467. Preuzeto s: <http://www.jstor.org/stable/2385292> [pristup: 4.7.2022.]
- Sachidanand, U. (1994). Gender Question in Modern Japanese Literature. *Economic and Political Weekly*. 29 (1/2), str. 35-37. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/4400628> [pristup: 1.9.2022.]
- Sansom, G. (1990). *A History of Japan to 1334*. 7. izd. Tokyo: Charles E. Tuttle Company.
- Shaw, G.W. (1935). Contemporary Japanese Literature: A Foreigner's View. *Pacific Affairs*. 8 (3), str. 292-301. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/2751472> [pristup: 1.9.2022.]
- Shively, D.H. i McCullough, W.H. (1999). *The Cambridge History of Japan: Volume 2 Heian Japan*. Ujedinjeno Kraljevstvo: Cambridge University Press.
- Smith, J.A.Y. (2017). Heisei Murasaki: What Women Poets Have Found during Japan's Lost Decades. *U.S.-Japan Women's Journal*. (51), str. 102-126. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/26401911> [pristup: 1.9.2022.]

- Ury, M. (1983). The Real Murasaki, Murasaki Shikibu: Her Diary and Poetic Memoirs. By Murasaki Shikibu: Richard Bowring. *Monumenta Nipponica*. 38 (2), str. 175-189. Preuzeto s: <http://www.jstor.org/stable/2384560> [pristup: 7.7.2022.]
- Watanabe, T. (2020). *Flowering Tales: Women Exorcising History in Heian Japan*. SAD: Harvard University Asia Center.